

C L A S I C I R O M Â N I

Liviu Rebreanu

NUVELE

CORINT
EDUCAȚIONAL

RĂFUIALA

1

Primenit de sărbătoare, gata de mult de ducă, Toma Lotru ședea mototol pe laviță, cu coatele răzimate de marginea mesei, cu obrajii scufundați în găvanele palmelor, privind țintă la un ochi de fereastră pe care gerul de astă-noapte zugrăvise sumedenie de figuri de gheață, ciudate și întortocheate, ca visurile urâte ale unui om necăjit. Își bătea capul să le slovenească... Iată, colo-n mijloc, o minune mândră și mlădioasă, un trup frumos de femeie, proptit, și-n dreapta, și-n stânga, pe două matahale șterse și prelinse. Și jur-împrejur se încolăcesc de-a valma iezme pocite, subțiri, dintre care se desprind și se împletesc, în rotogoale răzlețe, cununi de gheață argintie... Toma părea că începe să înțeleagă rostul acestor chipuri. Își încruntă sprâncenele, ca să le pătrundă mai bine, dar atunci un strop lat de apă se dezghiocă de sub pervaz, se prăvăli în cârligături mărunte peste miezul geamului și, deodată, toată icoana se mânji și toate florile se schimonosiră...

Toma clipi vajnic de două ori, dezvelind doi ochi mari de cărbune stins. O fulgerare de pară lucitoare îi învioră o clipă privirea, o licărire de mânie pătimașă, care însă se înecă îndată în nedumerirea ce-i ținea încătușat sufletul. O oboseală i se strecură prin mădule. Simțea că îi țâșnește ceva din inimă, ceva nedeslușit încă, asemuiitor și cu durerea, și cu mânia.

Și-n răstimpuri își cântărea nevasta prin păienjenișul pleoapelor întredeschise. O vedea așa, ca prin ceață, sprijinindu-se cu o

mână de colțul mesei, îmbrăcată în haine frumoase, sărbătorești, și i se năzărea că vede o păpușă de marmoră în fereastră, floriceică ajunsă de rouă...

Îi era tare dragă Rafila, mai dragă ca ochii din cap. A luat-o săracă, numai cu cămașa de pe ea, dar a trebuit s-o ia, că de n-ar fi luat-o, și-ar fi făcut seama. N-a văzut el atunci nimic și n-a vrut să audă nimic. Îi era dragă Rafila și nu-i păsa de nimica.

Rafila a lăcrimat mult, foarte mult, când au făcut tocmeala. Era fată orfană, crescută și îmbrăcată din mila oamenilor, obișnuită de mică cu plânsul. Plânsul îi fusese în viață toată mângâierea, și în bine, ca și în rău. A mai slujit pe unde a apucat, și așa, încetul cu încetul, s-a pomenit fată mare, frumușică și sprintenă. Flăcăii toți o iubeau, și ea era blândă și bună cu toți, dar tot satul știa că numai cu Tănase Ursu se înțelege ea și se potrivește, cum se potrivesc două turturele.

A plâns mult Rafila când a făcut tocmeala cu Toma Lotru, și de la tocmeală până la cununie nici nu i s-au zvântat lacrimile. Măcar că Toma era flăcău voinic și bogat, iar Tănase sărac ca degetul...

Toma a făcut, de dragul Rafilei, nuntă mare, cum rar se pomește. Dar Rafila nu înceta deloc cu plânsul... Și când stătura înaintea altarului, când îi puse popa să zică sfântul jurământ, cu trei degete, pe sfânta cruce, Rafila a început să se bocească, de-i tremura și cununița de flori din cosițe. Și toate femeile au plâns de mila ei, încât s-a cutremurat biserica de jale... Mai mult a semănat cununia aceea a prohod decât a nuntă... Și toată lumea se mira și se minuna, numai Toma nu se sinchisea de nimic, căci lui îi era tare dragă Rafila...

Și a trecut de-atunci un an de zile... O seamă de oameni spuneau că trăiesc bine, ca o pereche de porumbei, iar alții zvoneau că nu se prea învoiesc la toate, cum ar fi să se învoiască un bărbat tânăr cu o femeie tânără.

Rafila se topea pe zi ce mergea, cum se topește omul de omăt în bătaia razelor de soare. Îi pieriseră bujorii din obraji, era albă ca peretele. Totuși, acum, de când s-a măritat, n-a mai văzut-o suflet de om plângând. Numai Toma o vedea adese cu ochii înroșiți. Însă, când da el s-o întrebe, ea începea a zâmbi, și astfel Toma nu mai îndrăzne a s-o necăjească. Cu toate că și lui i se părea că zâmbetul acela prea seamănă a plâns...

Îi era tare dragă Rafila, și, în sfârșit, a băgat de seamă și el că se veștejește și se ofilește ca o floare gingașă coplesită de buruieni. Și, de la o vreme, a început să se gândească și să se neliniștească din pricina aceasta.

Apoi, într-o clipă nenorocită, i-a venit în minte un nume, un nume ca oricare altul, dar ale cărui slove îi înțepară auzul ca niște ace aprinse: „Tănase Ursu!”

Și, deodată, parcă i s-ar fi făcut lumină în creieri. Părea că începe să înțeleagă multe lucruri pe care nu le înțeleșese până acum.

În clipa aceea, însă, a simțit în inimă zvâcniri viforoase, a simțit că toată mintea i se tulbură ca o baltă în care se scurge un pâraiaș nămolos.

Îi veni să se izbească cu capul de pereți când își aduse aminte de bocetele celea nesfârșite, când își aduse aminte cum n-a pus el seamă atunci pe bocetele acelea. Pentru ce nu și-a cătat el de cap, dacă a știut ce știa toată lumea?... Bag seamă, i-a luat Dumnezeu mințile.

Dar îi era dragă Rafila și-acum, poate mai dragă de cum i-a fost, și simțea că mai degrabă ar face moarte de om decât să se despartă de ea.

Umbla ca un smintit și nu îndrăzne să se apuce de nimic. Era voinic ca un brad și se temea de toate umbrele, și totuși alerga nebun după umbre.

Se scula în miez de noapte și pleca. Spunea că se duce de parte... Și-n capul satului se întorcea peste câmp, sărea garduri, trecea prin grădini ca un hoț, până ce ajungea iar în ograda lui.

Ș-aici se dosea să nu-l vadă nimeni, ca un copil care a făcut ceva rău, și sta tupilat toată ziua și pându, așteptând să vadă ceva, să vie cineva. Îl apuca seara nemâncat și nebăut, dar el nu se clintea din loc... Târziu, după ce se încredința că n-a văzut nimic bănuitor, se strecura iar pe unde a venit, cu același gol în suflet, cu aceeași dorință să afle ceva. Îi părea bine că n-a găsit nimic, dar îi părea și rău. Ar fi vrut parcă să dea peste ceva, să puie mâna pe ceva, ca să știe lămurit...

Și așa hoinărea neîntrerupt, când pe urmele lui, când pe urmele ei, totdeauna degeaba. Din toate alergăturile acestea n-a putut scoate nimic... Se chinuia și se frământa, nemaștiind de ce să se apuce, simțind numai curat că o mână vrăjmașă îl împinge tot înainte și că îmboldirea aceasta nu-i lasă odihnă.

Din om vesel, ce fusese până atunci, se făcu închis ca vremea de ploaie. Nu se mai arăta printre oameni, iar dacă-l cerceta cineva, nu mai știa ce să spună, căci îi era frică să nu se dea de gol. I se părea că toate cuvintele îi sfâșie inima; din toate vorbele înțelegea vicleșuguri care se potriveau de minune cu starea lui, care poate erau rostite anume ca să-l batjocorească pe el. De multe ori îi trecea prin cap să se depărteze, să-și ducă pe Rafila undeva, unde să nu i-o zărească ochi omenesc, să nu i-o poftească nimeni, să nu i-o pângărească niciun gând străin...

Ș-acuma, iată, totuși, vrea să meargă cu Rafila la o nuntă. Acuma vrea să-i dea drumul, să i-o vadă toată lumea. O duce el singur să se întâlnească cu Tănase.

„Da, își zicea el, căci Tănase are să fie și el la nunta aceea, mai ales dacă știe că și Rafila va fi acolo... Că Tănase-i holtei, el se duce la toate nunțile...”

Nici nu-și mai putea da seama cum s-a putut întâmpla una ca asta, măcar că numai ieri s-a petrecut... Își aducea aminte că au venit doi călăreți, au venit și l-au poftit la nuntă. El s-a codit cât

s-a codit, dar călăreții nu i-au dat răgaz și-n sfârșit, a trebuit să le făgăduiască c-or merge negreșit și el și Rafila.

— Așa da, firește c-așa! i-a zis atunci unul. Așa se și cade, că, vezi, mirele nostru ți-a fost cel mai bun prieten în holțeșie!

— Și mi se pare că sunteți și ceva neamuri... așa mai departe, a adăugat celălalt.

— Apoi să veniți nesmintit, să nu cumva să faceți să nu veniți, că s-ar supăra tare rău mirele...

Toma s-a uitat atunci cu coada ochiului la Rafila și a văzut că ea zâmbește. Îi era pe limbă să întrebe de Tănase. Dar totuși n-a îndrăznit, i-a fost rușine, și a zis cu glas domol:

— Ne-om duce de bună seamă, puteți fi hodiniți!

I-a părut rău atunci, îndată, că a făgăduit și, după ce au ieșit călăreții din casă, sta gata să fugă după ei și să le spuie că nu s-or duce, mai bine orice...

Toată noaptea s-a zvârcolit în pat, parc-ar fi fost culcat pe jă-ratic. Toate bătăile de cap, toate chinurile ce le îndura de o vreme încoace l-au năpădit deodată și l-au gătuie de parcă să-i scoată sufletul. În urmă, sleit de oboseală, a adormit hotărât să nu se ducă la nicio nuntă...

Dar a doua zi, când era de mers, și-a schimbat gândul.

— Să ne gătim, Rafilo, zise alene către nevastă-sa, că-i vremea să plecăm!

Rafila parcă știa ce gânduri îl toropesc și se uită la el plină de mirare:

— Ne ducem?

— Vezi bine c-om merge, dacă le-am făgăduit! răspunse Toma buimăcit, întorcându-se în altă parte.

— Fie cum vrei tu, Tomo! bâlbâi Rafila.

În sufletul lui Toma se aprinse o poftă nebună să dea față cu dușmanul, să se învrăjbească cu toată lumea...

Și s-a îmbrăcat în hainele cele frumoase, în haine noi, cusute toate de mâna Rafilei. Și-n vremea aceasta nu și-a luat deloc ochii de la nevastă-sa. O pironea cu privirea, parc-ar fi vrut să-i citească gândurile cele mai ascunse. Dar Rafila se îmbrăca și ea repede, tăcută, și pe fața ei nu se deslușea nici bucurie, nici întristare...

Ș-acum, de când tot stau așa, gata de ducă, Toma parcă aștepta să zică ea ceva, să-l roage, poate, iar ea tăcea și aștepta smerită și liniștită, ca un boboc de vâzdoagă¹ în oala de lut, și-n loc de bucurie, parcă o umbră de plâns îi îmbrobodea obrajii de zăpadă.

În sfârșit, Toma totuși gemu:

— Mergem, Rafilo?

— Cum crezi tu că-i mai bine, răspunse nevasta cu glas stins.

— Dar dacă ești îmbrăcată?

— Iar mă pot dezbrăca...

El o privi-n ochi și băgă de seamă că buzele ei, subțiri și umede ca două vrâstuțe² de sânge, tremurau.

S-a sculat ca trăsnetul, și-a încheiat sumanul la gât și a pornit îndată:

— Haidem!

În mijlocul uliței însă își aduse aminte că și-a uitat acasă cio-magul. Se întoarse fuga, bodogănind printre dinți:

— Semn rău!

Rafila îl aștepta în uliță... O răpăială de omăt se cernea prin văzduh, învâltorită când și când de suflări tăioase de vânt. Fărimituri de zăpadă, mărunte și înghețate, o izbeau în obraji și-i alunecau în jos pe piept. Își duse mâna la ochi, ștergând câțiva picuri ce i se încurcau printre gene... Un fior rece o cutremură... Se simțea atât de stingheră în lume lângă acest bărbat, de la care nu și-a auzit niciun cuvânt dulce, a cărui dragoste și dezmierdări

¹ Plantă decorativă, cu tulpina dreaptă și ramificată, cu flori mari, galbene; crăiță (n.red.).

² Vrâstă – dungă (n.red.).

o înfricoșau. Și, aducându-și aminte în trecut de celălalt, de mângâierile lui, de bucuriile și de fericirea lor de odinioară, viața ce trebuia s-o ducă acum îi părea mai neagră ca moartea.

Toma veni gâfâind din casă, în mână cu un băț de cireș, încrestat cu flori. Văzându-l, Rafila simți că i se sfredește un fior de groază în inimă...

2

În toiul veseliei, toată casa clocotea ca un coș de albine când se apropie vijelia.

O ploacă înflorită trecea repede din mână în mână, când stoarsă, când iar plină. Nuntașii, cu fețele învăpăiate, cu glasurile răgușite și aspre, horeau un cântec, înăbușind aproape de tot înghânatul viorilor celor patru lăutari cocoțați pe vârful unui lădoi, după ușă. Bucătăreasa, suflecată până în genunchi, cu obrații roșii și arși ca pojarul, c-o lingură uriașă de lemn în mână, se învârtea în răstimpuri pe lângă mesele încărcate de mâncări și băuturi alese, chiuind și tropăind în hohotul oaspeților. La vatră, o țigăncușă toropită și uscată bătea și ea când și când din picioare, scotocind prin oalele înșirate pe muchea cuptorului.

Acum se ridică Toma din capul mesei și, întorcându-se către nașul cel mare, închină cu glas potolit:

— Să-ți dea Dumnezeu sănătate și viață, să mai poți sărbători multe zile de praznic! Și să ție Dumnezeu pe finii dumitale, să trăiască și să-mbătrânească și să se aibă dragi... mai dragi de cum se au alții!

— Mulțumim, Tomo! Să trăiești și tu și să-ți trăiască și nevasta! Să vă dea Dumnezeu noroc și bucurie! răspunse nașul cu glas înălțat, apoi, după o scurtă tăcere, adăugă mai domol: Ți-a dat Dumnezeu o femeie ca un înger, numai să fiți sănătoși...

Toma îi aruncă o privire nedumerită, parcă i-ar fi fost teamă că-l ia peste picior.

CUPRINS

Răfuiala.....	5
Proștii	19
Catastrofa	27
Ițic Ștrul, dezertor	64
Glasul inimii	83
Golanii	90
<i>Tabel cronologic</i>	105
<i>Repere critice</i>	107